

Pühadeks soojad kampsunid!

Üks Tõrva vanemaid maju on kunagine Patküla mõisa korts (Valga 1), mis on muutunud üheks Tõrva linna sümboliks. Oma praeguse kuju sai korts pärast tulekahju 1890, enne oli sama koha peal puust hoone. (Foto: H. Pärdi, 2017)

ALEVITE PÄRLEID

TÕRVA – MULGIMAA SUURIM LINN

Heiki Pärdi

FOTOD: HEIKI PÄRDI

Aleviks ja Helme kihelkonna keskuseks hakkas Tõrva kujunema 19. sajandi viimasel veerandil. Nime Tõrva (teises vältes!) sai alev endise tõrvapõletuskoha järgi. Siia, Patküla mõisa kortsist lähedusse, Valga–Viljandi ja Pärnu–Tartu postimaanteed ristumiskohale hakkas kerkima väikesi poode ja käsitöökodasid.

Kuna Tõrva ei ole vana kihelkonnakeskus, on siin väga vähe hooneid, mis oleks ehitatud enne 20. sajandit. Tähelepanuväärseist avalikest hooneist on vanim Patküla mõisa korts Tartu ja Valga maanteed hargnemiskohas (Valga 1). See, algselt puitehtis, ehitati uuesti üles pärast 1890. aasta põlengut kivihoonena ning on nüüd nüüd kindlasti üks Tõrva linna sümbolhooneid.

1892. a loodi Tõrva Priitahtlik Pritsi Selts, 1901. a ehtas Patküla mõisnik Alexander Oskar von Stryck siia esimese erakooli, 1905. a sai valmis vene õigeusu kirikuhoone.

1904. a asutati Helme Laenu-Hoiu Ühisus, 1908. a Helme-Tõrva Haridusselts, 1909. a avati raamatukogu. 19.–20. sajandi vahetusel kasvas alevik väga jõudsalt,

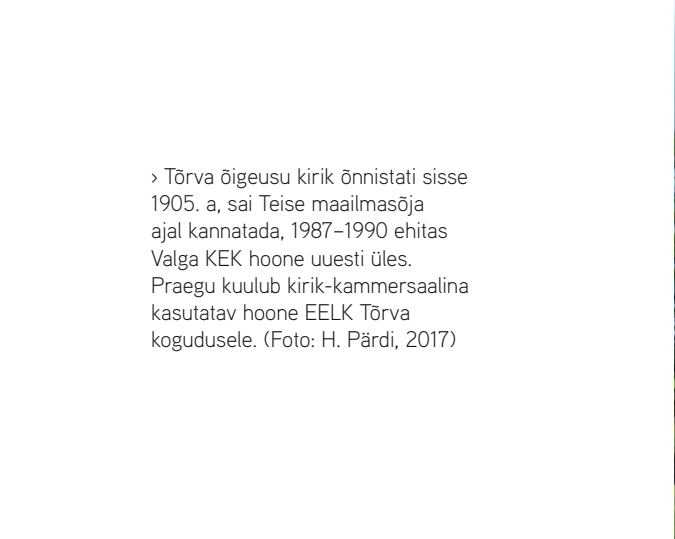

Eesti Käsitöö Kodu
Vene tn 12, Tallinn

Eesti Käsitöö Maja
Pikk 22, Tallinn

Allikamaja Käsitöö
Lühike jalg 6a, Tallinn

Eesti Käsitöö Vedur
Balti Jaama Turg, Kopli 1, Tallinn

› Tõrva õigeusu kirik õnnistati sisse 1905. a, sai Teise maailmasõja ajal kannatada, 1987–1990 ehitas Valga KEK hoone uuesti üles. Praegu kuulub kirik-kammersaalina kasutatav hoone EELK Tõrva kogudusele. (Foto: H. Pärdi, 2017)

‹ Tõrva linna vanemate hoonete hulka kuulub ka endine Patküla, hilisem Helme vallamaja (Tartu 20). Oma praeguse üldkuju sai maja 19. sajandi lõpus, aga on ka hiljem üle elanud mitmeid ümberehitusi. (Foto: H. Pärdi, 2017)

‹ Omaaegse kesklinna kõige esinduslikuma ja moodsama hoonerühma esimesi pääsukesti oli kaupmees Novikovi enne Esimest maailmasõda ehitatud ja 1924. a maha põlenud puumajade asemele püstitatud hilisjuugendlikus stiilis kaksikmaja (Valga 4 ja Tartu 2). Helme valla Võndi talu peremees Hans Kits kinkis krundid tütardele Olga Partsile ja Anni Berenstrauchile (hiljem Avaro), kes 1920. aastate lõpus majad üles ehitasid. Siin on paiknenud erinevaid ärisid, muuhulgas ka Helme Ühispank. Pärast sõda töötas siin Tõrva haigla, hiljem kooli internaat. On ehitismälestisena riikliku kaitse all. (Foto: H. Pärdi, 2017)

‹ Vendadele Tautsidele kuulunud elu- ja ärimaja (Tartu 6) on ehitatud 1930. aastate alguses. Riiklik ehitismälestis. (Foto: H. Pärdi, 2017)

‹ Ehitismälestisena riikliku kaitse all olev esinduslik funktsionalistlik elu- ja ärimaja (Tartu tänav 4) on ehitatud 1930. aastail. (Foto: H. Pärdi, 2017)

1909. a oli Tõrvas juba 150 maja ning elanikke 1750. Kõige rohkem on 19. ja 20. sajandi vahetusel ehitatud tagasihoidlikke elumaju säilinud Veski tänavas.

Iseseisvas Eesti Vabariigis jätkus kiire areng, Tõrva oli 1920. aastail kõige kiiremini kasvav asula Eestis. 1921. a sai Tõrva omavalitsusega aleviks ning kuus aastat hiljem, 1927. a, linnaõigused. 1930. aastail ehitati Tõrvas üle 100 uue elamu, 1932. a elas linnas 2482 inimest ning 1940. a juba 3128 inimest. 1930. aastail mõjutas Tõrva arhitektuurilist arengut tublisti Valga maakonnaarhitekt Georg Saar, kes projekteeris linna mitmeid olulisi hooneid, nagu gümnaasium, raekoda, Helme Ühispank ja teemeistri maja.

Tõrvas enne Teist maailmasõda suuri tööstusettevõtteid ei olnud, ent rohkelt tegutses käsitöölisi: umbes 20 rätsepat, 10 kingseppa, 5 kellasseppa, 3–4 fotograafi, kauplusi oli üle 50, linnas oli ka 6–7 taksot.

Tõrvas oli kaks pank – Helme Ühispank ja Tõrva Ühispank, töötas kaks kooli – gümnaasium ja algkool. 1922. a anti

‹ Helme Ühispanka ja Helme Majandusühisuse uus esinduslik hoone (Valga 2) ehitati 1938. a maaarhitekt G. Saare projekti järgi. On ehitismälestisena riikliku kaitse all. (Foto: H. Pärdi, 2017)

‹ Eestiaegse sotsiaahoolekande taset näitab traditsionalistlikus stiilis ehitatud Tõrva vanadekodu hoone (1929) Araku tänavas. Praegu tühi. (Foto: H. Pärdi, 2017)

‹ Tõrva Gümnaasiumi hoone ehitati algselt 1922. a, põhjalik ümberehitus tehti 1937–38, maaarhitekt G. Saar. 1979. a lisati hoonele juurde söökla ja 19 õpperuumi, viimane juurdeehitus tehti 2005. a, mille tulemusena sai kool korraliku spordihoone ja töööpetuse ruumid. (Foto: H. Pärdi, 2017)

‹ Endise Tõrva algkooli hoone on 1929. a ehitatud insener A. Einbaumi projekti järgi. Peale põlengut (1998) taastati linna raamatukogu ja kultuurimaja tarbeks. (Foto: H. Pärdi, 2017)

‹ Endisest Linsi koolimajast projekteeris maaarhitekt G. Saar linna raekoja, mis sai valmis 1937. a. Sai sõjas kannatada ja üks tiib lammutati, 1990. a ehitati see uuesti üles ning hoone vooderdati sobimatu kolumbia kiviga. (Foto: H. Pärdi, 2017)

‹ Tõrva teemeistri funktsionalistlik maja (Tartu 15a) on ehitatud maaarhitekt G. Saare projekti järgi 1937. a. Algne püstlaudisest välisvooder on nüüd asendatud stiililt mittesobiva rõhtlaudisega. (Foto: H. Pärdi, 2017)

siin välja oma ajalehte Tõrva Teataja. 1937. a sai Tõrva suvituslinna staatuse.

Teise maailmasõja ajal hävis Tõrvas üle poole 440 majast (226), kusjuures eriti raskelt kannatas kesklinn. Õnneks on suurem osa sõjas purustatud kesklinna kivihooneid taastatud.

1950–1959 oli Tõrva samanimelise rajooni keskus. Haldusüksuse täitevkomitee paigutati 1944. aastal põlenud ning stalinistlikus laadis üles ehitatud omaaegsesse Tõrva Ühispanka esinduslikku kolmekordsesse majja Tartu tänav alguses. Hiljem toodi siia üle kohalik haigla,

~ 1930. aastail ehitatud soliidne eesti-aegne elektrialajaam turuplatsi ääres on võetud ehitismälestisena riikliku kaitse alla. Omaaegse väikelinna taristuarhitektuuri hea näide. (Foto: H. Pärdi, 2017)

◀ Suur moodne Tõrva Ühispanga hoone (Tartu 1) ehitati 1939. a, sai 1944 sõjas kannatada ning ehitati uuesti üles stalinistlikus laadis. Siin paiknes alguses Tõrva rajooni partei- ja täitevkomitee (1950–1959), siis oli majas Tõrva keskkooli internaat ning hiljem kohandati hoone haiglaks. On ehitismälestisena riikliku kaitse all. (Foto: H. Pärdi, 2017)

◀ Pärast sõda stalinistlikus laadis vana hoone alusmüüridele ehitatud elamu-kauplus Valga ja Kevade tänava nurgal (Valga 3) on võetud muinsuskaitse alla. (Foto: H. Pärdi, 2017)

◀ Endise turuplatsi äärde (Kevade 4) ehitati 1950. aastail eelmise sajandi algusest pärit hoone vundamendile stalinistlikus stiilis elamu-kauplus, kus praegu asub kohvik Läti Saatkond. Hoone on võetud ehitismälestisena riikliku kaitse alla. (Foto: H. Pärdi, 2017)

◀ Keskklinnas Valga tänavas asuv kinoteater Koit ehitati valmis 1953. a üleliidulise tüüpprojekti järgi ning on võetud ehitismälestisena riikliku kaitse alla. (Foto: H. Pärdi, 2017)

◀ Legendaarse, 50 aastat Helme kirikuõpetaja olnud Valter Vaasa (1915–2006) eestiaegse hõnguga elumaja asub Männiku tänav 3. Projekt tehti 1957. a, maja sai valmis 1963. Ilmekas näide eramuehitusest Eestis 1950.–1960. aastail. (Foto: H. Pärdi, 2017)

mis töötab siin praegugi tervisekeskuse nime all. 1954. a ehitati Tõrvasse stalinistliku tüüpprojekti järgi kinoteater Koit. Sarnases stiilis ehitati keskklinnas üles ka sõjas hävinud hoonete alusmüüridele esiteks maja Valga ja Kevade tänava nurgal, kus praegu on apteek, ning turuplatsi äärne maja (Kevade 4), kus asub kohvik Läti Saatkond. Valga tänava keskklinna-poolsesse otsa mahapõlenud majade asemele ehitati 1950. aastail veel mitu uut kivist kortermaja.

Kogu 1920.–1930. aastail rajatud moodne esinduslik kivi-majadega linnasüda Valga, Tartu ja Viljandi tänavate hargnemiskohas ehitati pärast sõda uuesti üles ning on nüüd võetud ehitismälestistena riikliku kaitse alla.

1956. a moodustati Tõrvasse Valga Kolhooside Ehituskontor (KEK), mille tegevus mõjutas oluliselt linna edasist arengut. KEK rajas oma tootmishooned ja elamurajooni endise Riiska talu maadele, millest kasvas välja nüüdne Riiska linnaosa. Siia ehitati EKE Projekti arhitekti Laine Pisa kavandite järgi hulk suuri mitmekorterilisi elamuid. Samasse ehitati 1975. a ka lasteaed „Mõmmik“, mille autor oli arhitekt Milvi Vainik. Teisele poole Valga tänavat kerkis veidi kohendatud tüüpprojektiga kauplus-söökla „Tõrvik“. KEKi juhtivaile töötajatele ehitati arhitekt Veljo Kaasiku projekteeritud majadest Väike-Vahtra tänavasse hubane asum.

Loo kirjutamisel aitasid mind mitmed Tõrva inimesed – suur tänu Vello Kitsele, Ilmar Kõverikule, perekond Valgmaale ja Henn Põdrale.

◀ Omaaegse moodsa, hoonet läbivate korteritega elumaja näide. Ridaelamu Helme EPT töötajale (Tartu 7) püstitati 1970. aastate alguses tüüpprojekti järgi ning ehitati valmis teatud muudatustega. 2000. aastail asendati lekkima hakanud algne lamekatus uue viilkatusega. (Foto: H. Pärdi, 2017)

◃ Tõeliselt linliku mulje Tõrvast loob 1920.–1930. aastail rajatud keskne hoonekvartal Valga, Viljandi ja Tartu tänavate hargnemiskohal. (Foto: H. Pärdi, 2017)

◃ Valga KEKi juhatuses esimehe elamu (1973) on üks KEKi õdusa väikeasumi majadest Väike-Vahtra tänavas. Väga ehedalt säilinud maja projekteeris arhitekt Veljo Kaasik ja valmis ehitas Valga KEK. (Foto: H. Pärdi, 2017)

◃ 1970. aastate moodne eramu (Kevade 18), nn karniisiarhitektuuri ilus näide (valminud 1978). (Foto: H. Pärdi, 2017)

◃ Tõrva arengusse olulise panuse andnud Valga KEKi peahoone Riiska linnaosas (Valga 70) ehitati arhitekt Arvi Aasma projekti järgi 1976. a. (Foto: H. Pärdi, 2017)

◃ Riiska linnaosas jäävad kõigile nõukogudeaegse tööstusarhitektuuri näidetena silma Valga KEKi kaalukoda ja pääslahoone (1972) ning varikatus (1985). (Foto: H. Pärdi, 2017)

◃ Kunagine Patküla kooli hoone (Spordi 1), mis pärast ühinemist gümnaasiumiga jäi tühjaks, 2011. a tehti suur juurdeehitus. Praegu tegutseb siin Tõrva Avatud Noortekeskus. (Foto: H. Pärdi, 2017)

